

Moodukujondaja **Luksi Sandra,**
kiä tege asust luks-asju

Kae lk 2

Suusatsõõr **Karula**
kihlkunna piire pite

Kae lk 3

Poti pääl istja
lumõmiis

Kae lk 4

9 771406 1922005

Järveijä tõmbas **kalamiihi**

RAHMANI JAN

Niipia ku kül̄m viikogolõ kaa-sõ pääle pand ja ijä pääle lubatas minnä, omma plat-sin talvidsõ kalapüüdjä. Miä tõmbas kalamiihi talvõl ijä pääle külmetämä? Proovi perrä uuri.

Võromaa mehe Priit ja Marko omma otsustanu puulpäävä Peipsi pääle minnä. Marko om kalafoorumist lugõnu, et Peipsi järven Kõdaverē all ollõv kalla saadu. Tuuperäst säädvä mehe uma massina joba hummogu-hämärän sinnäpoolõ minemä. Võromaal̄t om sinnä peris pikk sõit, nii 120 kilomiitret. Ilma-teedüs om ütelnü, et vöi tulla 20 kraadi ümbre kül̄mä, a tuu kalamiihi ei hiidütä. Päälegi om ilmatedeüs tsipa võlssi ar-vanu, hummogu om kül̄mä kõ-gõst 12 kraati.

Kellä poolõ kümne aigu par-gitas auto järve viirde parklalõ. Kraam ütē, nakkami müüdä järveijäd marssma. Ilm om udsu-nõ, kavvõst paistusõ kül̄ kala-mehe, a ku pallo näid om, ei saa edimäl̄t arvo. «Ku olnu selge ilm, saanu kimmäle 400–500 kalamiihi kokko lukõ,» tiid Priit. Marko om vakka, timä omgi nigu vanaaolidsõmb ja traditsioonilid-sõmb kalamiiis. Priidul tuiist om ütē egäsugumast kraami (kae kõrvalluku), nii sokutas tä kõgõ-päält ummi saapidõ ja kindide sisse läm̄mindandja padakõsõ.

Päält kattõ ja puult verstä kõndmist tetäs edimäne piä-tüs ja puuritas ijä sisse mulgu. Öngõ lastas vette, Priit pand käümä muudsa massina deepe-ri, miä tuu telefoniekraani pääle viialodsõ pildi. Massin näütäs, et süvvüst om ütēsä miitret. A kalla ei olõ. «Periselt tulõ alos-tusõn minnä võimaligult kavvõ-lõ ja sis naada tagasi tulõma,» kõnõlõs Priit kalamehetarkust.

RAHMANI JANI PILT

Võromaa mehe Priit ja Marko Peipsi järve pääl. Takanpuul paistus viil hulga kalamiihi.

Mehe seletäse, kuis tõisi kala-miihi kaemisõga arvo saia, kon kalla om. «Ku mehe kõndva, sis nä läävä edesi ja säǟl kalla ei olõ. A ku mõni kässiga kõvas-tõ vehk, sis tuu tähendäs, et tä tõmbas kallo vällä. Tegijämbä mõistva muidoki nii püüdä, et kässiga ei vehi, selle et kiäki ei taha, et tõõsõ su parvõ ligidäle kalla püüdmä tulnu.»

A mis vidä mehe talvõl vällä ijä pääle? «Maru hää om välān olla talvõl. Ku kalla kah saa, sis om viil parõmb,» seletäs Marko. Ku muido käü tä päämidselt Va-gula pääle kalalõ, sis Peipsi om kah timä jaos hää vaeldus. «Peip-si om suur jär̄v, tan vöi suurt kal-la kah trehvädä,» luut Marko.

Priit kõnõlõs, et tä om latsõst saani kalal käünü, timä mölõmba vanaesä elli Tamula järve lähkül̄ ja nii tuu kalamehepisilāne sisse tull̄. Talvinõ kalapüüdmine om Priidu jutu perrä filosoofilid-sõmb, rahulikumb tegemine. «Is-tut ummi mõttidõga, kül̄mān om hää, meditatiivnõ olla. Koržets

Miihi püütü ahhun.

om kah ütelnü, et ijäkristalli pu-hastasõ inemiisi mõttit.»

Et kalla ei olõ, kõnnitas tsipa edesi ja puuritas vahtsõ mulgu. Sama lugu: massin näütäs, et sükäv om, a kalla ei näütä. Ot-susta mehe ijä pääle jättä, kodo är sõita ja magama käändä.

Pääväunõst herätäs minno Priidu sõnnom kalasaagist: «Umbõs 15 ahunat ja väiku sudak, kiä edesi tsuklõs. Pan-ni saa iks naardma!» Pöörüdä silmi ja tunnõ, kuis mul paar päivä pääl olnu kül̄metüs-haigus om üle lānnü. Äkki sis tuuperäst tükvägi mehe talvõl ijä pääle kalalõ, et päält vaimu tohtõrdas käümine ihho kah?

Kalamiiis Priit: «Ku ma oll̄i tatt-nõna, käve esäga Peipsi pääl kalal ja mul oll̄ ütē õnnõ üt̄s sikuska ja kalakast, muud midä-gi, puuri võti esä käest.

Parhilla om mul kelk, tuu pääl kalakast, kon seen omma põgi-õngõ, stringeriõngõ, sikuska, marmõssiõngõ, ijäkopp, matõlli-ja tõugukarbi, suur karp stingõ-ridõ, põikõ, sikudõ ja marmõska-dõga, sis uhkõ puur kelgu pääl, miä tüütäs viil uhkõmba akutrelli-ga, akutrelli tagavaraaku, deeper, miä näütäs, kas kalla om, a et tuu võtt hulga akut, sis akupank telefoni jaos kah, statiiv telefoni hoitmisõs ja deeperil om ütē viil vallaivõlditav pääväpatarei. Jägermeister kah, ku ei piä sõit-ma. Ma arva, et õigõ pia ei mahu kõik kraam kelgu pääle är ja tulõ osta viil tõnõ kelk, miä edimäde kelgu taadõ kõütä.

Tõistmuudu om ammutsidõ aigõga võrrõldõn muidogi tuu kah, et sis ma sai kalla, parhilla ināmb väega ei saa.»

Ilmunu om romaan
«**Perämäne luidsas**»

Trüküvalgust om nānnü Kübä-rä Kristi romaan «Perämäne luidsas». Raamat ilmu minevä aasta lõpun eesti keelen kah ja tuu käsikiri sai Eesti kirānige liidu mineväaastadsõl romaani-võistlusõl Jaan Tõnissoni Posti-mehe fondi avvohinna. Autor kirof romaani vaeldumisi ees-ti ja võro keelen ja otsusf sis, et lugu piät mölõmban keelen ilmalvalgust nägemä.

Ligembäl̄t kõnõlõs umast romaanist autor Kübärä Kristi niimuudu: «Seo raamat kõnõ-lõs egästütest meist. Õt ine-mises olõmisõ man om pallo kihte. Kuimuudu mi ilmangi periselt lõpuni õi tiia, miä meid kõigi mi valimiisi man mõotas. Kuis egälütēl omma uma põh-jusõ, tiiaät sõs tuud vai mäng tuu põhjus su hindä ku pupõga. Mi kõik tulõmi umast latsõpõlvõst, umast lähkümbäst vai kavvõm-bast minevästaost. Raamat kõ-nõlõs tuust, õt inemise omma hää. Ni targa. Ni kuis mi ka sõs, ku esi tuud tunnista-i, ta-hami hindä ligi tõist hingelist. Lābikāümist ja api. Kõnõlõs uskmisõst, hindä kullõmisõst.

Om ütēld, õt «Perämäne luidsas» om ku henge arstmisõ raamat. Olõ õi tuu mõttõga kirotot, a om kimmähe tii pääl olõmisõ lugu ja egä liikmine om arstirohos. Päätegelāne võtt päähā päältnätä vast esiki latsigu plaani, tiidmāldä, miä tedä sund. A tuust ütēst mõt-tõst kujonõs mitmide kihtega lugu. Om psükoloogilinõ hindä sisse kaeminõ, minevästaost vällä tulõja peris salahus, naa-sõ ja mehe lugu uma kõgõga, mitmõ sugupõlvõ umaette luu ni pallo hariligu päävä ja a-e ette tiidmāldä asjoga. Ni iks jääs küsümüs, miä tuu om, miä

inemisega mäng. Kas taan luun om tuus üt̄s väiku luidsas?

Edeotsa kiroti ma seod luku eesti keelen, a sõs jäi asi sinnä-paika. Takastperrä saa arvo, õt mu päǟn tekkü tülü. Nii ku kiäki raamatun suu val-lalõ tekk, kõnõl̄ tä õnnõ võro keelen. Pruuvsõ juttu ütte vai tõist muudu säädi, a tuust es olõ kuigi kassu. Kavva säänt-sele sundusõlõ iks vasta saat – kiroti edesi võro keelen. A õt mu võro kiil om opitu, võtsõ tuu rohkõmb aigu ja lātsi jälki eesti keele pääle, tiidmisega, õt kirota võrokeelist raamatut. Tähendäs, seo om sõs jah suu-rõmban jaon ümbre pantu.

Mille ma tahtsõ «Perämäst luidsast» kimmähe vällä anda, om tuu, õt ku ma seo kirotamist alosti, kūsse taa nuka kirānigu Koorti Erkki käest kah nõvvo, kas iks piässi ülepää kirotama. Kas mõista ja miä tuust kõgõst tolku om. Tä vastaš, õt mi kiil om nii väiku ni esierāline, õt egä vahtsõnõ kirotaja vai raamat om ilmadu tarvilinõ. Tuu mõtõ sõs es lasõki must ināmb vallaalõ.»

UL

Ahokütmise kittuses

Külmä üü veevä möttö kütmise pääle. Ma ei olõ umma elotustõ viil määndsitki lämpumpõ sisse säädnü, tüupe-räst tulõ iks nika, ku viil jõudu ja tervüst om, pruuvi ahokütmist jakada. Tuu paistus kõgõ loomulikumb viis tarrõ lämmind saia ja avitas ihho ja vaimu kah trucksa hoita.

Ahokütmise man piät mõistma ette mõtõlda. Ku lupa kõvva külmä, sis om mõistlik inne ahi är küttä, selle et peris suurõ külmäga tõmbas ahi tarõ väläkülmä täüs. Niisamatõ tulõ ette märgota, et kuiva ahopuu olnu tulõvas ja ka ületulõvas aastagas valmis. Puiõ lahkminõ ja riitasäädmine jälki avitasõ ihho triini. Kütetühe ahjo saa sõõgi podisõma panda. Lämmä aho vastan saa kässi, jalgu ja rõivit lämmista. Ja nii edesi, ja nii edesi.

Kas saa viil olla midägi mõistlikumpä ja mitmõ küle päält tarvilist lämmä saamisõ viisi ku talvinõ ahokütmine?

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMĀ LEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: AS Õhtuleht Kirjastus, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Võrolt

Kirānik LUMISTE KATI and vārskit mõttit, kuimuudu egäpääväello vaeldust lõūdā, ja märgotas tuust, miā parasjago sūāme päāl.

Tandsu vägi

Olõ jo paarkümmend aastakka olnu kõüdetü vaba tandsuga, alosti viie rütmi tandsõst ja parhillatsõs omma mu tandsmisõ kasunu ekstaatiliidsis tandsurändāmisiis. Ku sullõ miildüs tandsi, a sa ei taha hinnäst kõütä kimmide etteantuisi sammõga, nigu om näütüses pidotandsun, sis vaba tands om tuu jaos kõgõ parõmb võimalus. Ja ku olõt sinnä sisse joba trehvānū, saat arvo, et tands om üts parõmbit teraapijit, uma kihātiidmise ja meele lõdvaslaskmisõ kõüdüs. Seo om meditatiivnõ luuva hindä vällänäütāmīne, kon saat minnā tandsurändāmīse sisse, miā om pikki ja süvvīde lainidõga uurmiskāük. Olõ-i vaia tuu jaos minnā pümmehe üükluppi ja ilda üüni uuta, et hinnäst liiguta saanu.

Ma tähüsti aastanumbri vaeldumist kah kolmõpäävät-sel ekstaatiliidsõ tandsu festivalil, kohe tulf kokko päält paarisaa inemise. Olf nii hää miil nātā, et kõrrast ināmb om inemiisi, kinkalõ olõ-i tuus, et rõõmu tunda, vaia alkoholi. Seo lämmistās süānd, ku näet, kuis tandsupõrmand saa inemiisi täüs kõrraga, ku muusiga mängmā nakkas.

Ekstaatilinõ tands om hää meelemürkega tähüstāmīse asõndaja: hää olõminõ tulõ pääle liikmisest, muusikast ja

ütenkuun olõmisõ võnkmisõst. Ekstaatiliidsõ tandsu rändāmīse omma üles ehitedü nigu lainõ: alostõdas talaligult, muusiga lätt kõrrast vägevāmbās ja lõpus rahunõtas maaha. Tihtipääle om üte rändāmīse seen mitu tippu ja näide vaihõl vaiksõmba, puhkamisõ hetke.

Ekstaatiliidsõ tandsu muusiga om kirriv – *ambient*’ist klassiga, popklassiga ja *psytrance*’ini vällä. Seo tähendās, et tandsutii om läbi-elāmīsi täüs.

Ildaaigu tähüstedi üte pikä tandsurändāmīsega Eestin elāvā, Inglūsmaalt peri inneskid-se tandsuoppaja Ronsky 80. sünnüpäivā. Ronsky om ehtsā näide inemīsest, kiā mõist liikmist tähtsās pitā ka säändsē vannusõn ja ei pelgā tandsi üten hindāst hulga noorõmbidõga. Soovi, et säändsit tiidjit ja julgit vanõmbit inemiisi jõudnu kõrrast ināmb tandsma. Mõtlõ, ku kinā olnu üten ummi vanõmbidõ vai vanavanõmbidõga niimuudu lustman kävvü!

Tiiāmi, et süvvūs ja ehtsüs om säändsē tandsu vundament ja mi ütenkuun luuminõ tege seost esierālidse aša. Ka Tarton ja Võromaal om uma tandsu-kogokund olõman ja ku sul-lõ vast muido sport ei miildü, sis tands om üts kõgõ loomuperātsimpi liikmisviise, minkast ossa saia. Lupa hindāle tiidligu luumisõ maagiāt ja kuunolõmisõ trucksastegijāt väke!

Ildaaigu tetti Võrol Kandlõn vällalõ kunstiakadeemiā magistrandi ja moodukujondaja Luksi Sandra näütüs «Trash to Temptation», kon saa nātā timā hindā tettüid pilte umast luumistüüst. Pildi omma meelütājā, miā om ummamuu-du pruuvminõ, kas nii om võimalik panda inemiisi ināmb vahtsõstpruukmisõst kõnõlõma ja ummi pruukmisharinõmiisi muutma. Uma Leht pallõf Võrolt peri Sandral umast elost ja luudust lähkümbālt kõnõlda.

Kuis jõudsõt moodukujondamisõ manõ? Mis Sinno seo ala man kõüt?

Alosti moodudisainiga 2011. aastagal, ku lätsi arstitiiduskunnast Tarto kutsõhariduskeskustõ rätsepätüüd opma. Edesi lätsi Taľna korgõmbahe tehnikakuuli ja sis joba Baltikahe praktikalõ ja kunstiakadeemiāhe moodukujondamist opma. Olli ao, ku käsil olli kats kuuli ja täüskotussõga tüü, a pühendümine ja armastus seo ala vasta olli seod stressi väärt.

Minnu kõüt moodudisaini man seo, et ma saa luvva midägi ilosat ja tarvilist, midä poodist ei lõvvā. Mul omma ka säändsē opidu tarkusõ, miā lurasõ tetä matõrjaliga pallo pruuvmiisi ja umakõrda «vällä mõtõlda» vahtsit tehnikit ja matõrjalõ.

Olõt uman mooduloomingun vahtsõstpruukmisõ usku ja kõgõ muu seen andnu vahtsõ väärtüse pruugituilõ teksärõivilõ. Mille saiva luumisõ põhas õkva teksärõiva?

Ma olõ kõgõ olnu suur teksäpükse avvustaja ja teksä ku matõrjal om mu jaos väega põnnõv. Alosti uman luumistüün teksä pruukmist 2022. aastagal, ku kävemi tõisi magistrantõga Ausi Reeda juhtmisõl Keenian tarvitajast perrā jäänüst tekstiilist kollektisiuunõ looman. Säälmatorjalõ seen tuusõldõn lõüd-se ma nardsovaipu kudamisõ tarõn kottõ viisi lõigatuisi teksäpükse ummõluisi. Tei neo puhtas ja naksi palmitsõma. Matõrjal lubasi hāste vormiga māngi ja nii ma teigi üte jaki ja korseti ja viil asju.

Ma olõ paari aasta joosul hulga teksäpükse kooni lõimõlanguni är pruuknu ja tennü vannust teksäpüksest esiki pitskleite. Mullõ miildüs teksä

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmõisõst ja tähendüsest.

Rämmä-nime Rāpinālt

Nimme Rāmson kand parhilla 101 inemist. Taa panti Rāpinā Miiksi mõisa Parapalo külān kujul *Rāmson*. Rāpinā keriklik pruuk olf *Rāmmson*, a lõpus jäi iks püsümā Rāmson. Nime saanut peremiist nimetedi 1816 *Hemmelisse Remā Peter*, 1795 vāümüis *Remme Peter*. Abielumeetrikast om nātā, et tā olf peri Meerapalo Rämmä hõimust. A osa Rāmsoni nime kandjit om viil peri üle järve Sõľna külāst, kon näide edevanõmbas olf Rämmä *Adam Rāmmson*.

Nimme Rāmmar kand parhilla 39 inemist. Taa panti ütele perrele Miiksi mõisa Perā-

Asust luks-asju tegijä Luksi Sandra

ZELAYA MAURICIO PILT

Moodukujondaja Luksi Sandra.

tüürõiva lumus, kimmüs ja kuluminõ. Seo matõrjal elās edesi ja muutus kõik aig. Tä kõnõlõs lukõ.

Kuis moodukunstnigu puult kaiõn paistus: kas eestlane mõist joba vahtsõstpruukmist hinnada?

Jah, mullõ tunnus, et eestlāisile lätt vahtsõstpruukminõ õnnõ ināmb kõrda, saman om määnestki vastasaismist kah tunda. Tegemist om siski pruugituisi rõividõga ja pallo tundva hingen vastamiilsüst vai sis uskva, et kõik pruugidu rõiva omma katski vai kõlbmalda. Pulstipuutõn om kah uma ärtuntav nuhe, miā ummakõrda seod arvamist süvembās tege.

Ütevārmilidse aša ilosan valgusõn ja kõrraldõdun keskkunnan kutsva iks rohkõmb ostma ku tuu, et kõik seo vikakaar om üte stange pääle kokko litsutu. Kõrd ei olõ pasvat suurust, sis ei olõ õigõt vārmī ja sis ei olõ esiki tahetut asja. Vahtsõstpruukminõ nõud aigu ja vaiva, midä täāmbādsel aol om kõrrast veidemb.

Ma kül ei mäletāgi, kuna ma esi viimāte osti poodist rõivit, miā ei olõ suka vai mõsu. Piā parõmbas Yagat vai pulstipu-

ti, a säälm kāmīne võtt tõtõst aigu. Sa ei tiā kunagi, midä sa säält lõvvāt ja kas ülepāā lõvvāt. Ütest külest piāt sis olõma väega stiilitiidi ja sutma säädi ummi rõivit tuu perrā, midä saia om. Vai sis olõma väega pikā meelega. Kipõmoodupuutõn ostõlõminõ om lihtsā, selle et valli om hulga, hinna omma külānd hāā ja ostmisõotsus tulõ kipõstõ. A tarvitaja ei mõtlõ säälm tuu pääle, minkast rõivas kuun sais ja ku hāā tā om. Ma arva, et seo takan omma inemiisi väiku tiidmise esisugumaisi kiudõ ja ülepāā moodutüüstüse pahepuulõ kotsilõ. Looda, et tiidmine om siski kasuman ja vahtsõstpruukminõ lätt ināmb hinda.

Ku ma Su luumistüüd kae, sis seo sisse om kākīt pallo piinūt näpotüüd, mink takan piāt olõma pallo kannahust? Kost Sa seo kannahustõ mi nārvidlõsel aol võtat?

Ma vist olõ õnnõlinõ inemīne, selle et mu tüü omgi mu hobi. Piinü näpotüü om seo, mis minno seon nārvidlõsen ilman ja olõmisõn maaha rahustas. Peris seod ei saa ma üteldä kül noidõ rutuliidsi aigõ kotsilõ, miā omma inne moodunādālit

vai mõnd muud tähtaigu. Sis ma kül mõtlõ, kas ei olõ um-mõhtõ määnestki võimaluisi asjo kākūi kipõmbas tetā. Ma olõ väega vällalidsõ meelega ja uuri pallo tüüstüisi ja vahtsidsõ tehnoloogiliidsi võimaluisi kotsilõ, a väikun ateljeen om noidõ võimaluisi pruukminõ väega kallis, ja sis näütāsegi rehkendüse kurba tõtõasja, et nõudminõ ei vasta pakmiisilõ.

Võrol fotonäütüse vallategemisel ütēl Su sõbõr Rebāse Karl-Christoph, et olõt väega tasanõ ja ei tükü ummist kõrdaminekist kõnõlõma. Ma tiā, et ollit minevā kevājā Hõpõnõgla mooduavvohinna nominent. Viil olõ lugõnu, et Su luudut om näüdānū Elon Muski imā Maye, kiā om modell. Midä piāt esi umas seenitses kõgõ suurõmbas kõrdaminekis?

Hõpõnõgla avvohinnalõ nim-maminõ om tõtõst olnu üts mu suurõmbit kitmiisi. Kuigi ma es võida, olõ uma kogo üle väega uhkõ. Mõnda asja seost kogost näge Kandlõn näütisel rõivapuppõ sālān kah. A kõgõ suurõmbas kõrdaminekis piā ma siski umma stuudiot ja inemiisi, kinka üten olõmi toimõndanu ja loonu joba pia neli aastakka. Egā kõrd, ku tulõ allaandmisõ tunnõ, kae ma hindā ümbre ja nāe nii pallo andi ja võimaluisi ja seo tekütās avvopakja tundõ. Et kuulsusõ mu rõivit kandva, om muidoki kinā üleskitmine, a kõgõ parõmb tunnõ tulõ iks sis, ku klient tulõ mu mano, et tetā hindāle üts esimuudu kingitüs. Tunnõ sis uhkust, et tā tulõ tuu jaos õkva mu mano.

Māāne om Su läbikāmīne parhilla uma kodokandi – Võro ja Võromaaga?

Mu pere elās Võromaal nii liinan ku maal. Pikembā pühā olõ iks üten perrega ja suvõl om esierānis hāā pikembās aos kodo sõita ja vārskin õhun tuhvi pääl ummõlda ja meisterdā. Olõmi viimādse aastaga joosul esāga kah pallo lähkümbās saanu ja kuun mõtlõnu, kas mi mõistnu ummi tiidmiisi kuigimuudu kokko kõitā. Ma olõ saanu uma perre kāest pallo tukõ ja taha näide jaos rohkõmb olõman olla.

Küsse KABUNA KAILE

Pikembāt variantsi intervjuust saa lukõ Uma Lehe kodolehe päält.

Rämmē (24) ja vast ka Jõelāhtme Jāgala *Rāmmēld* (59). Urvastõ kihlkunna Osula külān panti priinimi *Rāmmārga*, nimi, midā hingelugõmiisist ei lõvvā, a minkast pääle eestistāmist sai Rømmelga. Eestin om viil mitmiid priinimmi – nāist kõgõ arvukamb Rømmel (341) –, miā võiva olla tulnu osalt vanast inemisenimēst ja osalt põhaesti puunimetüsest *remmelgas*.

Meerapalo ja Sõľna Rāmmā lisanimi vōi olla samast edemīnēst, a vōi ka mitte. Tähelepannu herātās Rāmjā kerigukülā tõsõl puol järve, vinne keeli *Ремда*. Seo vōi olla alus-sõs inemisenimele. Remda om ka lühkü ja sügāvā jõõ nimi, seod om kõrvuisi sāet soomõ sõnaga *rāmā* 'rābāne kotus mõtsan' ja kafala *rieme* 'suu-jārv, laugas'.

SAARÕ EVAR

A rohkõmb usutav om, et Rāmmān om vähā muutunu sama nimi miā Wiedemanni sõnaraamadu mehenimi *Rāmmāl* : *Rāmlā*. Ku nii, sõs tuu om üts vana saksaperāne edenimi. Keskalambsaksa keelen lõūdū kõnnõkiilsit edenimmi nigu *Remke*, *Remme*, *Rømmel(e)*, *Remmer(t)*. Germaani nime näide takan võiva olla Reinbrecht, Reinbold vai Reimar.

Ku nii, sõs lätt Rāmmāni ja Rāmmāli edenimmiga kokku Ahja *Rāmmal* (39), Mooste ja muidõ kotussidõ *Rāmmel* (28), Villāndimaa Taevere mõisa

Inne ku asja harutama naada, toomi viil manu 1795 Pihosi külān kirja pantu nime

tammistu külān ja mitmalõ perrele üle järve Sõľna külān. Ka näide lisanimi olf Rāmmā, näütüses om 1805 abiellunu *Sõlnilt Rema Pēdo p. Pēpē*.

Nimi Rāmask om ildaaigu vällä koolnu. Tuu panti kujul *Rāmask* Meerapalon, Rāmmā taluga kõüdetüile perrile. Rāmask, Rāmson ja Rāmmar omma sõs peri ütest lisanimepesāst, minkal om kats kolka: Sõľna Rāmmā ja Meerapalo Rāmmā.

Nimel Rāmmān om 42 kandjat, nimel Rāmmānn 16 kandjat. Seo panti kah Rāpinā kihlkunnan, Kahkva mõisa Kuuksi külān. Nime saaja olf *Nitzigo Rāmāni Jaani* poig Paap uma perrega. Niidsiku Rāmmān elli 1707–1796. Sāānest nimme olf viil, näütüses 1731 Leevakul *Zerna Remman Peter*.

Suusatsõõr ümbre Karula kihlkunna

Rännümlis KAMA KAIDO om matkanu mitmõn maa- ilma paigan ja esiki ümbre maakerä purjetanu. Perämädse kümne aasta joosul tekk tä läbi viil üte matka, seokõrd suusõga ümbre uma kodokihlkunna Karula. Seo matk käve jupikaupa, alostus oll 2017. aastagal ja timahava vahtsõaastakuu keskpaigan sai tsõõr ümbre kihlkunna täüs. No kirotas Kaido esi umast suusatsõõrist lähkumpä.

Kihlkund

Kihla sõna om mi keelen perädü vana germaani lain. Ku võrrelda näütüses sõnnuga *kihluma* vai *kihla vidämä*, sis tule vällä sõna alguperäline tähendus – seo om määneki kokkolepe vai -lepmine. Üteldäs mi keelen ju täämbätse pääväni kihla-vidämise kottale – lepümi. Tuu tähendäs, et üte kihlkunna maa pääl elävä inemise olli nigu määndsegi lepmisega umavaihel kokko köüdet.

Seo ilma aigu kihlkunnal inämb määnestki valitsemisala tähendüst ei ole, a ummete om kihlkund täämbädse pääväni mi kultuurilidse hindätiidmise alus. Keelepruuki, rahvalaule ja rahvarõivit loetas seoniaoni kihlkunde perrä. Niimuudu omma sortid Eesti Rahva Muuseumi, kirändusmuuseumi, Eesti Keele Instituudi ja tõisi keele- ja kultuurikogo. Ja üts tähtsä asi om kihlkunnaga viil – ku mi läämi kadunukeist är saatma vai mälestämä, sis läämi iks uma kihlkunna matusaida. Tan ei loe valla- ja maakunnapiiri midägi.

Muna vai kana?

Nüüd või küssü, et kumb oll inne. Kas üte keele ja kultuuriga inemise võtse hindä ala määndsegi kimmä maa-ala? Vai sis üte maa-ala inemise käevä pühapäävä ütlenkoon kerikun ja kõrtsin ja naksi sis üttemuudu kiilt kõnelema ja üttemuudu rõivit kandma? Arvada om asi käünü mõlembat pite. Sissetulija omma toonu ummi kombit ja keelepruuki manu ja samal aol võtnu üle paigapäällist.

Mõte tetä tsõõr kihlkunnapiire pite

Ma ole uma täüsmehelu elänü Karula kihlkunna ja kunagi naksi mõtlema tuu pääle, et võinu tetä üte tsõõri ümbre Karula, täpsele piire piten. Tuusjaos kõlbas õnne talvine aig, ku päset suuski- ga ka vii ja suu pääle, kon suur jago piiri juusk. Algu- sest pääle oll plaan tetä taad sõitu väikeisi juppe viisi, kihlkunna piiri pääl mää- nestki suusarata iin ei ole ja vaihepääll trehvät iks peris paksu sisse ka. Mul omma tuusjaos laja suusa, minka saat paksu lume sisse minnä.

Ja nii ma sis ütškõrd Lits- mõtsa ja Tsooru vaihel taad pääväperi tsõõri alosti. Tast-

samast, kon suuretii veeren omma Karula ja Rõugu kihl- kunna sildi ja kraavi nimi om Piirikraav. Tiijupi alostuste ja lõppu viidi ja tuudi massinaga. Tuud muiduki ette es tiia, et kohe täpsele vällä jõvvat. Auto tull vasta kutsu telehvoniga. Ja tiijupi sait är lõpõta õnne säändse kotuse pääl, kohe au- toga manu päset.

Kokko kümme talve

Kokko läts mul seo matkami- se pääle 10 talve. Edimädsel kolmel talvel ma teie õnne üte tiijupi talve joosul. Sis jäi paar talve hoobis käümäldä, ütäl talvel es ole lumme ja tõsel oll tervüs kehväkene. Sis nak- si kaema, et niimuudu inämb edesi ei saa, aig muudku lätt ja esi jäät kõrrast vanembas ja kehvembäs. Ja naksi talve joosul mitund tiijuppi sõitma. Paar aastakka tagasi sai umale seltsilise ka: vana sõber Mägi Kaur sõitse muuka üten hul- ga tiijuppe kuni tsõõri lõpuni vällä.

Tsihisäädmine ja õige tsihi löüdmine

Inne Kauri tulekit käve mul kõik tsihisäädmine õnne kom- passi ja paprekaardiga. Kauril oll nutitelehvon ja sis sai juba telehvonist kaia, kos mi kaar- di pääl täpsele olemi. Seo tegi elu hulga lihtsambas, Delfi elektroonilisel kaardil olli kihlkunnapiiri ka pääl. Õnne määndselgi arvosaamalda põh- jussel olli viimätsel talvel neo piiri tast kaardi päält är kaonu. A juba tuustki om pallo api, ku näet hindä «täppi» Maa-ameti kaardi pääl.

Kost piir juusk?

Näide piirega omgi asi keero- line. Ütsjago kotussit omma väega lihtsa ja selge. Piir juusk müüda kraavi vai müüda ojja vai müüda mõtsatsihti ja tan koheki essümist ei ole. Näütü- ses üts jago Karula ja Hargla piiri juusk pikält müüda Ura ojja, miä Suurest Pehmejärvest vällä juusk, tõne jago müüda Kalli ojja, kolmas jago Lätima- maal lähiksel müüda Ujuste (Sete) ojja, miä juusk vällä Kii- vite järvest. Näide kotusside pääl om kõik lihtsa ja selge.

Asi lätt keerolises sis, ku säändsits selgit luuduslisi piire ei ole ja rehkendüs käü tuu perrä, määndse keriku ja kogoduse ala üte vai tõse talu rahvas käü (seosama surnuaia värk). Tan vaidlese umavaihel esiki targa kotussenime- ja piiriuurja. Karula põhjapiir vasta Urvaste kihlkunda omgi mõne kotusse pääl juunlavva- ga kaardi pääle tõmmat ja tan saat liiku õnne kompassi kursi perrä. Rassembide kotusside pääl andse mulle nõvvu ja aviti Saare Evar ja Leibaku Eerik.

Kotussenime ku muusiga

Karula (ja kõge Vana Võromaa) kotussenime omma ku muusi- ga. Liivakpalu ja Kuusistsaar, Kupasuu ja Kivikuhjapesä, Arukülä räü ja Esändsõõrd, Kiisaniit ja Juudimõts, Ka- raski laht Kandsi järve pääl, Sinejärv ja Kirvesjärve mägi, Kõpsi suu ja Tialesoja, Rautina järvi ja Niklusmägi, Püsniku ja

MÄGI KAURI PILT

TSÕÕR OM TÄÜS SAANU. Matka lõpõtus timahava 18. vahtsõaastakuu pääväl. Tastsamast paigast alost Kaido 2017. aastagal umma suusasõitu ümbre Karula kihlkunna.

Poostupalu, Muhkva ja Hüs- sü, Kääpäsõõdü ja Kungjärve suu, Raudjärv ja Raudlaan, Konnuperä mõts ja Liiselaan, Pardsilumbi mõts ja Savinurm, Mõisasuu ja Rüütliisaar. Varga- saare kotsile ütäl Saare Evar, et seo om Sangaste perämine nukk vasta Urvaste ja Karula piiri ja tan oll Antsla meestel hää mõtsa- vargil kävvü. Ja Raudlaanest oll tuudu seo ravvamaak, minkast ülemineväl suvel Hallimäel rau- da sulatedi.

Hädä, miä ette tuli

Seo tsõõri kõge rassemba kotusse olli neo, kon suuren mõtsan olli tuule murtu puu unikun maan. Tõnekõrd pidi säändsest müüdäsaamises suure tsõõri ümbre tegemä, tast läbi minnä es ole võima- lik. Ja üleminevä talve lumi tegi ka pallo kurja. Üten noorendigun Püsniku talu lähiksel läts meil Kauriga tunn aigu, et 200 miitrit edesi saia. Noore puu olli mitmen kihin murdunu ja loogan ja lumme täüs, mi pruuvssemi vaihepääll suusa alt är võtta, a kuigimuud- du es ole hää.

Tõne hädä oll vallaliidsist kraavest ülesaamine. Tuusjaos oll vaia otsi kopratamme vai üle kraavi murdunu puid vai sis pruuvi, kas iä kand. Paar kõrda sai iks jalg likes ka tettü. Ja sis ollit perän hädän, selle et like suusk nakas lumme kül- ge võtma. Väikust Imäjõöst Korva veeren mi minevä talve suure sulaga üle es saaki, vesi oll suur ja mi pidi minemä Tagula-Laatre suuretii silla pääle, et jõöst üle saia. A ku sait järveiäd piten sõita, sis läts asi väega kipelt ja laapsale. Suu- remba järve tii pääl olligi Suur Pehmejärv, Kandsi (Ahero) järvi ja Rautina järvi.

Kolmas hädä oll viil – raen- digu. Seoilmaagise tehnikaga

Karula kihlkunna kaart raamatust «Võromaa kodolugu».

raotu langi omma säändse, et jalaga läbipäsemine om kü- länd rasse. Süvä traktorirüü- pä ja muu säändse asa. Kõge halvemb om asi sis, ku mõtsa- kultuuri tegemise jaos omma langi pääle traktoriga «lapi» lüüdü – neo omma süvä mul- gu ja korge mättä vaeldumiisi, kokko om sääne maastik, kost läbi minnä piaaigu võimalda. Ja üts halv asi om lankega viil – päält ragomise kaose är vana mõtsatii. Kaardi pääl om tii olemas, vana mõtsa all häste ja selgele nätä, a raendigu pääl inämb tiid üles ei lõvvä.

Raendiku tagamaie pääl

Ja näid raendikke om tagamaie pääl pallo, iks hulga inämb,

ku suuretii veeren autoaknast näet. Kihlkunnapiiri juuskvagi tagamaid piten, näide kotus- side pääl, miä omma kõrdsist ja kerikust kõge kavvembal ja kohe inemisil om kõge vä- hemb käümist. A siski omma paigulde ka näide kotusside pääl inemise elänü. Õnne et suur jago näid elotuisi omma ammuki tühäs jäänü ja lagonu, alale omma ütsindä taluaseme, suure puu ja vana puulmõtsigu uibu.

Kittüs ja kimmäs soovitus

Lõpetuses. Ma ei ole kuuldnü, et kiäki tennü kunagi varram- ba säändse tsõõri ümbre kihl- kunna. Ei Karulan, ei kongi muial. A ma kitä väega ja

julgu soovita säänest tsõõ- ri kõigile, kiä umast kotost ja kodokihlkunnast pidävä ja huulva. Niimuudu näet säändsits paiku, kohe muidu ilmangi ei trehvä. Ja säänd- se tsõõriga saat arvo, ku suure mi kihlkunna periselt omma.

Ja ku tast midägi muud kassu ei ole, sis saat vä- hembält jala kõtu alt vällä ja sängü päält üles ja hinnäst veidükese liiguta. Tuu om ka tähtsä, et ütškõrd alostet asja ei või poolele jättä. Muidu koolet är ja neo tegemäldä asa jääse sinnu vaivama ja sis nakat viimäte viil kodo käümä. Vai sis kihlkunna piiri pääle käümä.

Vaba hing

URMI AILI

Ku ülepää om maa pääl olnu vaba hing, sis tuu olf mu lell. Olf 1950. aasta, ku mi külän naati kolhuusi luuma. Lellä perren kasvi kats suurõmbat poiskõist ja üts poolõaastanõ poig. Lelläl olf noorõpuulnõ väega illos ja häste söödet val-gõ hopõn. Muidoki võeti tuu perre käest är ja viidi kolhoosi talli. Niisama võeti lehm kah kolhoosi nimekirja. Latsõ jäi-vä ilma piimäldä. Koton olf õhvakõnõ kah, a tuu es olõ viil piimäle tulnu. Muidoki olli viil tsiapõrsas, lamba ja kana.

Tollõaigsõ valitsusõ liik-mõ käve kontrolman, palfo sul varandust om. Viimäte olõt kulak ja vaia Tsiberihe saata. Majapidämisel vöi-sõ olla 60 saandikku maad, üts lehm, üts vasik, üts tsiga ja kats lammast. Kanno kül üle lugõma es naata. Et lelläl olf lambit rohkõmb ku kats, sis ülelugõmisõ aos saiva nä mõtsa aetus.

Kulakus kül es tetä, a hää silmäga kah es kaia. Huunõ olli kõrralidsõ, selle et lell tekk puutüüd ja mõistsõ eski palkmajjo tetä. Lell olf tuust eläjide ärviimisest ja latsi pii-mäldä jätmisest süämepeõhiani pahanu ja lubasi, et timä il-mangi kolhuusi tüüle ei lää.

Mõtõlf, kuis är pästä. Lätš sis jaoskunna tohtri mano ja kaivaš, et nakkas ullis mine-

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

mä, et taht ullipaprit. Ei olõ tiidä, kuis tä tuu tohtri är kõnõlf, a Tarto hullumajja tedä saadõti. Olle sääl piä kuu aigu. Kül tetti teste ja uuriti, a ullipaprit tälle siski es anda.

A külä pääl lätš jutt lakja, et jo nii kavva hullumajan. Kodo saiõn tullf muidoki brikiatiir asja uurma. Kússe lellä käest, kuis tervüs om, kas tä saa pia tüüle tulla. Lell ütelf tuupääle, et mis taa ullf iks kolhoosin tetä mõist. Ja nii tuu asi jäigi. Inämb tüüle es aeta. Ega vanastõ noid arsti-paprit nii väega es uurita.

Lell käve kül sõsaral ja viil mõnõl sugulasõl abin huunit ehitämän. Ega sis olf muidoki nurinat, et ummil tege tüüd ja kolhoosin ei saa tetä.

Lellänaanõ vidi kolhoosi aigu hobõsõga kuurt Leevilt Vilustõhe. Vaihöpäälf, ku naa-sõl olf vapa päivä vaia vai midä muud tarvilit koton tetä, lätš lell esi naasõ iist koorõvidämi-se tsõõri pääle. Ütskõrd juhtu sääne asi, et mõtsavele peivä tii pääl hobõsõ kinni ja võtiva koorõ är. Ega lell es nakka näi-de pääle ummõhtõgi kaibama.

Ku küsti, kohe kuur jäi, ütelf lell, et jäi sõitõn magama. Ho-põn vast hiitü mõnda mõts-eläjät, naas perotama ja sõitsõ kraavi. Anoma kõik pikäle ja kuur juussõ vällä. Ega tuud juttu häste es usuta, a õnnõs es nakka kiäki üle kah kaema toda kotust, kon kuur pidänu maan olõma.

Lelläl jakku mõistust egäst olokõrrast puhtalt vällä tulla, tä olf kavval ku repän. Nii jäi-gi tä kül brikiatiiri silmin ulli-kõsõs, a tuu iist olle vaba hing, kes es orja võõrast võimu.

Poissõ külänkäugi vipõrus

Mi külän omma ligitsikku maja. Meil olle külän latsõ-lats Jannu, naabrimajan Andu. Poisi olli umbõs viieaastad-sõ. Ütspäiv tulle naabri Andu meile Jannuga mängmä. Algu-sõn olli tarõn, perän tahtsõva vällä lumõga mängmä minnä. Möllässivä lumõn tükk aigu, ma iks aknõst kaiõ, et midägi ei juhtusi.

Tükü ao peräst es näe ma poissõ inämb koskil. Lätši vällä, naksi hõikma ja otsma. Koskilt es tulõ helükeist vasta. Hirm tullf naha vahelõ: kuis ma lää naabrilõ ütlemä, et latsõ omma kaonu. Mõtli kõrras hoovi pääl, võtsõ süäme rindu ja otsusti naabri poolõ minnä, äkki lätšivä Andu vanaimä poolõ.

Naksi tassakõistõ mine-mä. Tiiraakõnõ lätš autokuuri kõrval olõvast miihi tüütarõst müüdä. Äkki kuuli säält vagast

jutukõminat. Lätši tüütarrõ sis-se, poisi katõkõistõ leivä hindä kõrvuusi pistü, kae sälä taadõ nigu soldani ülelugõmisõ aigu rivin. Ma kússe: mis ti siin tiiti? Es lausu sõnnagi.

Kússe vahtsõst: mis om? Mu latsõlats Jannu sis ikutsõlõ ütelf, et Andul kattõ mütsü mulk är, ei saa mütsü päähä panda. Ma es saa midägi arvu. Ütli, et näüdäke ja seletäge umõtagi. Poisi tõiva kae sälä takast vällä, üte käen olf saag ja kirvõs, tõsõ

käen pikäs tõmmat sukkmüts. Muiduki es olõ sääl nii üteldä pähäpandmisõ mulku, olf õnnõ üts nigu otsõst kinni pikk sukk. Kai sõs, poissõl olf üte otsa poolõ joba sae ja kirvõga mää-negi mulk sisse nüsiti.

Ku ma tuust kõgõst arvu sai ja näi, mis olle juhtunu, es jõv-va naaru pitä. Joosi vällä nuka taadõ, naari hindä tühäs ja lät-si sõs tagasi poissõ asju kõrda ajama.

ALEVIKU ANNI

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Suvitaja püüd kausist kalla

Leningradi suvitaja olli jäl Kasaritsan suvitaman. Näide väiku poig Miša ütelf ütspäiv, et taht kalla püüdä, selle et olf nännü kostki pildi päält, kuis kalla püüdäs.

Vällä lumbi viirde es taheta Mišat laskõ, arvati, et tuu om ohtlik. Nii aruti timä esä ja imä, et tulõ panda nukatarrõ vanaimä aknõ ala suur mõsu-kauss, kohe kala sisse tuvva. Sis saa Miša rahuligult aknõst kalla püüdä. Nii tettigi: mõsu-kaussi panti 12 lumbist kahva-ga püvvetüt kalakõist sisse. A sis tullf hädä kätte: Mišal es olõ õngõ.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Eesti kirändüse päiv

Ma kuuli raadiost, et eesti kirändüse pääväl loetas ütitselt uno Ööbiku juttõ, mille kirot Niidu Ellen nelikümend aastat tagasi. Uno Ööbik tekk kõk-kõ tõistmuudu, ku suurõ mehe tuul aol võisõva tetä. Näütüses sõitsõ toukpõõrä vai tõukõ-rattaga.

MUDA MARI

Telli
Uma Leht!

Telli saa:
tellimine.ee/umaleht,
tel 617 7717.

Latsilõ

Vastus saada **üte nädäli joo-sul** meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus:

Lasnits om eesti keelen **nirk**. Timä om sama **pikk** nigu üts harilik pleiäts. Tä om kõgõ **vähämb** murdja elläi. Tä om **kipõ ja välgäs** elläi. Muido om tä pruuni ja valgõt värmi, a talvõl lätt üleni **valgõs**. Tä eläs väikun **oosõn**, kon hoit nii **süü-ki ku ka latsi**. Tä süü **rottõ-hiiri**. Et tä om väega väiku, om täl ka hulga **vain-laisi**. Päämädselt omma' nuu' **rebäse' ja kaku'**.

Avvohinna saa TUISU SANDRA Põlvast.

Täüdä' är ristsõna! Vastussõs saat teedä' üte vana sõna uisutamisõ kotsilõ.

